

УДК 930.85(477)

УЧАСТЬ Т. Г. ШЕВЧЕНКА В КИРИЛО-МЕФОДІВСЬКОМУ БРАТСТВІ

Бадєєва Л. І., Проскурін В. О.

e-mail: liudmyla.badieieva@nure.ua, vladyslav.proskurin@nure.ua

Харківський національний університет радіоелектроніки,
м. Харків, Україна

The work reveals the public activities and socio-political views of T. Shevchenko. The poet's poems were of particular importance and influence in shaping the national consciousness of both the members of the society and in conducting agitational activities.

Тараса Григоровича Шевченка ми знаємо як великого Кобзаря, талановитого художника. А ще він брав активну участь у засіданнях Кирило-Мефодіївського товариства – таємної поличної організації середини ХІХ століття. Дослідженням громадської діяльності великого поета займалися Д. І. Багалій, Г. Я. Сергієнко, В. Г. Сарбей та ін. Автори ставлять за мету – розкрити суспільно-політичні погляди Т. Шевченка та значення його поем для формування національної свідомості.

Кирило-Мефодіївське братство стало першою політичною організацією, що була заснована в грудні 1845 – січні 1846 рр. Метою товариства була боротьба інтелігенції з правовою феодальною системою, де існувала повна власність і залежність селянина від поміщика, а ще братчики відстоювали національну свободу України. Засновниками братства були письменник Пантелеймон Куліш, службовець канцелярії генерал-губернатора Микола Гулак, професор Київського університету Микола Костомаров, вчитель з Полтави Василь Білозерський, етнограф, фольклорист Опанас Маркович.

Назва товариства походить від двох братів – Кирила і Мефодія – проповідників християнства, просвітителів, творців кириличної абетки. Символом братства став золотий перстень з вигравіюваними іменами Кирила і Мефодія та печатка з написом : «И уразумеете истину, и истина освободит вы». Цей вираз взято з євангелія. Він визначав просвітительський напрям діяльності товариства. Кирило-мефодіївці проводили пропагандистську діяльність, засновували школи в селах, займалися видавничою справою – писали шкільні підручники, видавали книги та часописи.

До Кирило-Мефодіївського товариства долучилися студенти Київського університету – Олександр Навроцький, Іван Посяда, Георгій Андрузький, Олександр Тулуб, учитель Дмитро Пильчиков, поміщик, педагог Микола Савич, співробітник Київської археографічної комісії Тарас Шевченко. Отже, до основного складу Кирило-Мефодіївського товариства увійшли 12 осіб. Учасники братства зазнали впливу

революційної поезії Т. Г. Шевченка, який шукав однодумців і приєднався до цієї таємної організації.

У квітні 1846 р. М. І. Костомаров познайомився з Т. Г. Шевченком у Києві. На слідстві поет також заявив, що це знайомство відбулося навесні того року. «Я з ним бачився часто, – згадував М. Костомаров, – захоплювався його творами, з яких багато, ще не виданих, він давав мені в рукописах. Нерідко ми просиджували з ним довгі вечори до пізньої ночі...» [1, с. 63]. «Коли я повідомив Шевченка про існування братства, – згадував М. І. Костомаров, – він одразу ж виявив готовність пристати до нього, але поставився до його ідей із великим запалом і крайньою нетерпимістю, що стало вже тоді приводом до багатьох суперечок між мною і Шевченком». Далі Костомаров розповів про те, що Шевченко читав йому свої недруковані твори, особливо велике враження серед яких на нього справила революційно насажена поема «Сон». Текст її Шевченко залишив Костомарову, який всю ніч читав і перечитував і був від поеми «у повному захопленні» [4, с. 211].

Програмні положення товариства були викладені в «Книзі буття українського народу» і Статуті братства. У контексті українського відродження Кирило-Мефодіївське товариство започаткувало перехід від культурно-просвітницького етапу українського національного руху до уже досить виразно політизованого. Але братство не відмовилося від просвітництва як засобу піднесення культурного рівня мас, а отже, і національної свідомості. Звідси – вироблені кирило-мефодіївцями проекти: 1) реформування шкільної освіти, щоб її початкову ланку зробити максимально доступною для дітей сільських і міських «низів»; 2) налагодження книговидавничої справи з широким випуском науково-популярних книжок, корисних у практиці народного господарства. А от програмні вимоги кирило-мефодіївців лежали в площині політики і передбачали корінні державні перетворення, пов'язані з ліквідацією в Україні чужоземних колонізаторських режимів; демократизацію суспільства, встановлення республіканської форми державного правління та федеративних зв'язків із сусідніми (переважно слов'янськими) країнами [2, с. 108].

Послідовно відстоював необхідність поширення освіти в народних масах Т. Шевченко. Своїх колег по товариству він закликав домагатися насамперед того, щоб «завести на Україні добрі сільські школи», і сам брався до створення шкільних підручників.

Шевченкові поетичні твори справляли могутній вплив на формування національної свідомості і політичної активності передової громадськості та широких народних мас. Колишній кріпак, він у своїх творах викривав і нещадно критикував усі породження кріпосницького ладу: безправність селян, насильства і здириства поміщиків, убоге, злиденне життя українського села. Водночас Т. Шевченко розвіював ілюзії кріпаків щодо «доброго царя», бо, мовляв, всі вони – гнобителі народу. Поет різко

засуджував та презирливо називав перевертнями і тих своїх «землячків», які старанно прислугували колонізаторському режиму.

Вершиною Шевченкової творчості щодо ідеї національно-визвольної боротьби стала поема-містерія «Великий льох» (1845 р.). Втрату незалежності України автор пов'язує з трьома, на його думку, найвиразнішими історичними подіями: Переяславською угодою 1654 р., Полтавською битвою 1709 р. і зруйнуванням Запорозької Січі 1775 р. Порятунком України він вбачав у рішучих практичних діях аж до насильницького повалення самодержавно-кріпосницького ладу. До цього закликали і його поетичні твори – «Сон», «Кавказ», «І мертвим, і живим...» та ін. Їх читали на засіданнях товариства, використовували в агітаційній роботі.

Дослідники цієї теми припускають, що, очевидно, члени братства розходилися в питаннях пріоритету завдань. Так, М. Костомаров зосереджувався головним чином навколо проблем федералізму, слов'янської єдності й братерства. Т. Шевченко закликав до боротьби за соціальне і національне визволення українського народу, П. Куліш наголошував на розвитку культури. Можна інтерпретувати це і як різницю в методах досягнення цілей: одні виступали прихильниками еволюційного (М. Костомаров, В. Білозерський) шляху, а інші – революційного (Т. Шевченко, М. Гулак).

У березні 1847 року за доносом провокатора Олексія Петрова діяльність братства була викрита, а члени заарештовані. У квітні заарештували Т. Шевченка і відправили до Петербурга з усіма паперами і малюнками. У записах поета не знайшли жодних доказів його участі у таємному товаристві. Тоді чиновники Третього Відділення звернули увагу на зміст віршів Т. Шевченка, особливо на поему «Сон». З усіх членів товариства найтяжче було покарано Тараса Шевченка, якого за особистим розпорядженням Миколи I віддали у солдати Окремого Оренбурзького корпусу на 10 років без права писати і малювати.

Таким чином, поезія Т. Шевченка мала великий вплив на формування національної свідомості українців. Великий Кобзар відстоював необхідність поширення освіти серед простих людей. В своїх поемах Т. Г. Шевченко закликав до боротьби за соціальне і національне визволення українського народу, за що отримав найтяжче покарання після арешту.

Список використаної джерел

1. Костомаров Н. И. Автобиография. Санкт-Петербург, 1890.
2. Сарбей В. Г. Національне відродження України // Україна крізь віки: в 15-ти тт.. Т. 9. Київ, 1999. 336 с.
3. Сергієнко Г. Я. Т. Г. Шевченко і Кирило-Мефодіївське товариство. Київ, 1983. 206 с.
4. Русская мысль. 1885. Кн. 5. 320 с.